

WAŻNE!

Kontakt telefoniczny
z prezesem Koła ZS
w Grudziądzu
Tadeuszem Biernatem:
605 275 829

SIEDZIBA:
ul. Moniuszki 13,
86-300 Grudziądz,

Klub Spółdzielni
Mieszkaniowej
„Centrum”

Zebrania odbywają się w pierwszą i trzecią środę
każdego miesiąca o godzinie 15⁰⁰ w siedzibie koła.

PODZIĘKOWANIE

*Sybiracy - członkowie koła w Grudziądzu serdecznie dziękują prezesowi
Spółdzielni Mieszkaniowej Eugeniuszowi Gryndzie za wieloletnią
współpracę i bezpłatne udostępnianie pomieszczeń na organizację
spotkań członków koła.*

Publikacja sfinansowana przez:

Urząd Miasta Wydział Edukacji
Związek Sybiraków w Grudziądzu
Gimnazjum nr 6 im. Sybiraków w Grudziądzu

Wykorzystano teksty Sybiraka p. Krzysztofa Sabatowskiego
oraz inne materiały źródłowe znajdujące się w Izbie Pamięci

Redakcja: nauczyciele Gimnazjum nr 6 im. Sybiraków w Grudziądzu:
Anna Góra, Mirosława Marszałek, Ewa Nowacka

Konsultacje: dyrektor Gimnazjum nr 6 Bogdan Grodowski

Skład komputerowy: Ewa Nowacka

Wystawa pt. „GOLGOTA WSCHODU i KATYŃ”

*„Potrzeba nam lat wielu,
By po rozstaniu obeschły łzy.
Czas leczy rany - to prawda
Lecz ciągle cierń w sercu tkwi.”*

Krystyna Świrniak-Mateuszuk „Cierń”

W tym numerze:

Sybiracy na kartach historii	2-3
Powstanie ZS i jego reaktywacja	4-5
Pamięci zmarłym i żyjącym	6-7
Poszukaj, a znajdziesz ...	8-11
„Znasz li ten kraj?”	12-13
Sybirak - reżyser, poeta, rzeźbiarz	14
Pamięć historii żyje w nas ...	15
Ważne	16

SYBIRACY NA KARTACH HISTORII

Pierwsze zsyłki nastąpiły w końcu XVI wieku w wyniku wojny Polski z Moskwą. Pierwszymi zesłańcami - Sybirakami byli polscy jeńcy z wojsk Stefana Batorego, króla Polski. Odnotowały ten fakt kroniki wojenne z roku 1582. Kolejne zsyłki miały miejsce po konfederacji barskiej (ukazem Carycy Rosji Katarzyny II na daleką Syberię zesłano około 10 tysięcy osób, 1768 rok), powstaniu kościuszkowskim (1794 rok), powstaniu listopadowym (1830 rok - ok. 50 tysięcy) oraz powstaniu styczniowym (1863 rok - ok. 250 tysięcy). Deportowano między innymi Adama Mickiewicza, Tomasza Zana oraz wybitnego mówcę i patriotę Hugo Kołłątaja. Zesłańcami byli najlepsi synowie narodu polskiego. Na trakcie Syberyjskim pojawiły się dzieci i młodzież. Pierwszą, najlepiej opisaną grupą młodych zesłańców byli wileńscy filomaci i filareci. Wydarzenie to uwiecznił w III części *Dziadów* A. Mickiewicz:

*„... Małe chłopcy, znędzniałe, wszyscy jak rekruci
z golonymi głowami na nogach okuci.
Biedne chłopcy, najmłodszy dziesięć lat nieboże
Skarżył się, że tańcucha podźwignąć nie może...”*

Na wschód wędrowali Polacy służący w armii napoleońskiej po 1812 r.

W latach 1832-1850 w głąb Rosji zesłano około 50 tysięcy osób, po-

nadto do armii rosyjskiej wcielono przymusowo około 200 tysięcy rekrutów.

Kolejna fala skazańców popłynęła z Królestwa Polskiego i ziem kresowych po klęsce powstania styczniowego w latach 1864-1866. Z nich około 20 tysięcy trafiło na roboty katorżnicze, służbę wojskową, roboty publiczne oraz więzownie polityczni.

Na zesłania i katorgę skazywani byli działacze polityczni np. Józef Piłsudski (nazywany „Wielkim Sybirakiem”).

W latach 1936-1937 kilkanaście tysięcy Polaków (szczególnie z obszarów przygranicznych) zostało przesiedlonych do Kazachstanu. Nigdy jednak wcześniej rozmiary zbrodni dokonywanych na Polakach przez władze sowieckie, nie były tak ogromne, jak po 17 września 1939 roku.

10 lutego 1940 roku przeprowadzono pierwszą deportację całych rodzin z terenów wschodniej Polski do północnych rejonów Rosji. Wywieziono wówczas 220 tysięcy osób.

13 kwietnia 1940 roku dokonano drugiej deportacji ponad 300 tysięcy osób, głównie kobiet, dzieci i starców z rodzin już aresztowanych lub wziętych do niewoli mężczyzn.

23 czerwca 1940 roku to trzecia

PAMIĘĆ HISTORII ŻYJE W NAS ...

Po agresji Związku Sowieckiego na Polskę 17 września 1939 r. do niewoli dostało się wiele tysięcy Polaków. Szczególnie okrutny los spotkał polskich oficerów, policjantów, inteligencję. Elita polskiego społeczeństwa została uwięziona w trzech obozach: Starobielsku, Kozielsku i Ostaszkowie, a potem wymordowana przez funkcjonariuszy NKWD. Wiosną i latem 1940 r. w kilku egzekucjach w Katyniu i Miednoje zamordowano około 20 tys. osób. Władze sowieckie ukrywały ten fakt aż do lat dziewięćdziesiątych XX w.

Obelisk - tablica przy kościele NMP

Feliks Konarski
"KATYŃ"

Tej nocy zgładzono Wolność
W katyńskim lesie...
Zdradzieckim strzałem w czaszkę
Pokwitowano Wrzesień.

Związano do tyłu ręce,
By w obecności kata
Nie mogły się wznieść błagalnie
Do Boga i do świata.

Zakneblowano usta,
By w tej katyńskiej nocy
Nie mogły błagać o litość,
Ni wezwać znikąd pomocy.

W podartym jenieckim płaszczu
Martwą do rowu zepchnięto
I zasypano ziemią
Krwia na wskroś przesiąkniętą...

Nam Polakom nie wolno o nich zapomnieć...

*W katyńskim lesie NKWD
bestialsko zamordowało kilka
tysięcy polskich oficerów. Zginęli
za to, że byli Polakami.*

**SYBIRAK - REŻYSER, POETA,
RZEŹBIARZ**

Słowa: Marian Jonkajtys (na fot.)

Muzyka: Czesław Majewski

Z miast kresowych, wschodnich osad i wsi,
Z rezydencji, białych dworków i chat
Myśmy wciąż do Niepodległej szli,
Szli z uporem ponad dwieście lat!

Wydłużyli drogę carscy kaci,
Przez Syberię wiódł najkrótszy szlak
I w kajdanach szli konfederaci
Mogilami znacząc polski trakt

W Insurekcji Kościuszkowskiej, z powstań
dwóch

Szkół, barykad Warszawy i Łodzi
Konradowski unosił się duch
I nam w marszu do Polski przewodził.

A myśmy szli i szli - dziesiątkowani
Przez tajgę, stopy - płataniną dróg
A myśmy szli i szli i szli - niepokonani
Aż "Cud nad Wisłą" darował nam Bóg!

Z miast kresowych, wschodnich osad i wsi,
Szkół, urzędów i kamienic i chat:
Myśmy znów do Niepodległej szli
Jak z zaboru, sprzed dwustu lat.

Bo od września, od siedemnastego
Dłuższą drogą znów szedł każdy z nas:
Przez łód spod bieguna północnego,
Przez Lubiankę, przez Katyński Las!

I myśmy szli i szli - dziesiątkowani
Choć zdradą pragnął nas podzielić wróg ...
I przez Ludową przeszliśmy - niepokonani
Aż Wolną Polskę raczył wrócić Bóg!!!

*Hymn Sybiraków jest odtwa-
rzany i wspólnie śpiewany
przy każdej rocznicowej uro-
czystości, m.in. 10 lutego,
17 września, podczas spotkań
opłatkowych i uroczystości
pogrzebowych*

Marian Jonkajtys urodził się w 1931 r. w Augustowie.

13 kwietnia 1940 r. wraz z matką, czterema siostrami oraz bratem został wywieziony do kolchozu w Kazachstanie.

Na zesłaniu spędził sześć lat dzieciństwa i wczesnej młodości. Przeżył wszystko to, co setki tysięcy polskich dzieci zesłańców - ciężką fizyczną pracę, głód, wszy, choroby, nędzę, poniewierkę.

Cały koszmarny utraczonego dzieciństwa i mechanizm działania systemu komunistycznego poeta zawarł w dwóch tomach poezji: "My, których ocaliłaś" oraz "W Sybiru białej dżungli".

Po ukończeniu studiów w 1957 roku, został aktorem, a następnie reżyserem. W roku 1974 zorganizował Teatr na Targówku (obecnie Rampa), w którym pełnił funkcję dyrektora naczelnego i artystycznego. Jako reżyser przygotowywał również programy rozrywkowe dla Telewizji Polskiej.

Po ogłoszeniu stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. on i jego żona, znakomita piosenkarka Rena Rolska, stracili pracę. Jako wielcy patrioci nie mogli pozostać bierni wobec zaistniałej sytuacji. Zaczął pisać i rzeźbić.

Marian Jonkajtys ma niepodważalne zasługi dla przekazywania potomnym wiedzy o losach syberyjskich zesłańców. Ułożył m.in. słowa do hymnu Związku Sybiraków, jak również wiersz "Wzywam Was do Apelu" pełniący często funkcję apelu na ważnych uroczystościach Związku.

Ryszard Reiff, prezes Związku Sybiraków, tak napisał o twórczości Mariana Jonkajtysa: „...Miejsce dla Poety Sybiraków czekało puste dwieście lat. Tyle czasu upłynęło, nim pojawił się ktoś taki, jak Marian Jonkajtys. Było wspaniałe malarstwo i grafika sybiracka. Były książki i opracowania tych kolejnych zesłań. Były pojedyncze wiersze. Nie było poezji sybirackiej o takiej sile wyrazu i tak rozległym horyzoncie przeżycia tej problematyki i takiej wierności tej sprawie... Talent artysty pozwolił fakty życia zapisać językiem poezji. Zachował obraz tamtych czasów i utrwalił go w pieśni, aby stała na straży odzyskanej wolności i była przestroga dla ludzi i narodów...”.

deportacja, około 220 tysięcy osób, szczególnie byli to uchodźcy z terenów centralnej i zachodniej Polski.

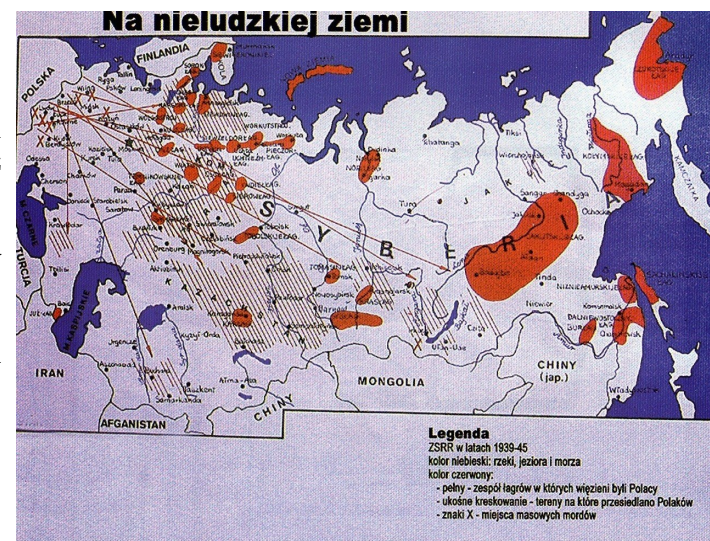
20 i 21 czerwca 1941 roku miała miejsce czwarta deportacja, która objęła 300 tysięcy osób. Była to głównie ludność z Wileńszczyzny i Nowogródzkiej.

W wyniku deportacji, aresztowań i innych działań w okresie II wojny światowej na Sybirze znalazło się ok. 1,5 miliona obywateli Polski.

Totalitaryzm sowiecki prześcignął w swym okrucieństwie i masowości carskie represje. Już nie kibitki ze skazańcami, lecz tysiące bydlęcych wagonów wypełnionych Polakami ruszyły na Wschód. Katyń, Miednoje, Charków, Bykownia, Kołyma, Krasnojarsk, Irkuck, Donbas, Workuta, Magadan, Kazachstan, Borowicze, Archangielsk, Wologda, Tomsk, Tobolsk, Świerdłowski, Czelabiński, Omsk, Nowosybirsk, Semipalatyńsk, Aktiubiński, Pietropawłowski to miejsca martyrologii naszego narodu.

Po zakończeniu II wojny światowej, władze sowieckie wznowiły deportacje i prześladowania. Trwały one do połowy lat 50-tych.

Przyjmuje się, że ofiarami represji było ponad 2 miliony polskich obywateli. Wywożono ich w najbardziej nieludzkich warunkach, umierali w czasie transportu. Rozłąka z Ojczyzną sprawiała, że nękająca zesłańców bieda, głód, choroby i niewolnicza praca były dla nich jeszcze dotkliwsze. Zesłańcy pracowali przy wyrębie lasów, w kopalniach uranu, przy budowie dróg, a w Kazachstanie na polach bawełny. Szacunkowo co trzeci z nich nigdy już nie zobaczył ojczystego kraju. Ich prochy spoczywają w syberyjskiej tajdze i stepach Kazachstanu.

POWSTANIE ZWIĄZKU SYBIRAKÓW I JEGO REAKTYWACJA

Po odzyskaniu suwerenności, w okresie dwudziestolecia międzywojennego Sybiracy zaczęli się jednoczyć. W roku 1921 powstał Niezależny Akademicki Związek Sybiraków skupiający młodych ludzi urodzonych na Syberii i istniał do 1927 roku. Stowarzyszenie o nazwie Związek Sybiraków został założony przez żołnierzy V Dywizji Syberyjskiej w 1928 roku. Dywizja ta powstała w Rosji podczas rewolucji i rekrutowała się z byłych żołnierzy armii carskiej, była częścią armii generała Józefa Hallera.

W styczniu 1928 roku w gmachu Cytadeli Warszawskiej Sybiracy odbyli zebranie organizacyjne. W dniach 29 i 30 czerwca w obecności prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, profesora Ignacego Mościckiego miał miejsce I Zjazd Sybiraków. Ówczesny marszałek sejmu - Józef Piłsudski został honorowym członkiem Związku, w latach 1888-1892 sam był zesłańcem.

Pierwszym prezesem Zarządu Głównego Związku Sybiraków został Henryk Suchenek-Suchocki. Przedwojenni Sybiracy mocno i intensywnie włączyli

się w nurt przemian, w działalność obronną i patriotyczną.

W 1935 roku Związek miał dziewięć okręgów: w Katowicach (najstarszy) oraz Warszawski, Białostocki, Wileński, Wołyński, Lwowski, Lubelski, Pomorski i Śląski, a także trzy koła w Drohobyczu, Chrzanowie i Lidzie.

Przeżycia syberyjskie miały stanowić przestrożę dla przyszłych pokoleń, że brak poszanowania dla instytucji państwa, prawa, kultury prowadzi do utraty niepodległości. Naród traci państwo i staje się tym samym „żebrakiem wśród wolnych narodów”. Podstawą programu Związku od samego początku jego istnienia była odbudowa szacunku dla państwa, prawa i narodowej tradycji.

*„Golgota Wschodu, lodowe
piekło, katorżnicza ziemia,
niehumanitarna ziemia, największy
cmentarz świata –*

tak kojarzy się SYBIR”

Szymbark (kaszub. *Szëmbarch* lub *Szimbarck*) – wieś kaszubska w Polsce położona w województwie pomorskim, w powiecie kartuskim, w gminie Stężyca na obszarze najatrakcyjniejszej części Kaszubskiego Parku Krajobrazowego - Szwajcarii Kaszubskiej u podnóża Wieżycy.

Dom Sybiraka w Szymbarku.

Drewniany dom przywieziony spod Irkucka i na nowo złożony w Szymbarku, ma przypominać, że na bezkresnej Syberii żyją ciągle nasi rodacy.

*Eugenia Dziemiańczuk
przed Domem Sybiraka*

Dom-Sybirak został zbudowany przez Polaków, zesłańców syberyjskich około 240 lat temu. Przed paru laty został подарowany przez polską wspólnotę ze wsi Zapleskino, 360 km na północny wschód od Irkucka, powstającemu

wówczas Centrum Edukacji i Promocji Regionu w Szymbarku. Został roze-

brany w taki sposób, by nie uszkodzić i nie zatracić najmniejszych nawet detali. Mimo wielu przeszkód, przewieziono dom do Szymbarka, a tu ponownie złożono. Został nazwany Sybirakiem. Pod tą nazwą znany jest w całej Polsce.

Obok Domu Sybiraka rozciąga się model sowieckiego łagru, zbudowany według schematu narysowanego przez grupę Borowiczan – powojennych zesłańców z AK. Lokomotywa i wagony, stojące obok, stały się symbolem wojennych losów Polaków – zarówno żołnierzy jak i osób cywilnych, wśród nich niewinnych dzieci.

„ZNASZ LI TEN KRAJ?”

Członkowie naszego Koła biorą aktywny udział w ogólnopolskiej, corocznej, czerwcowej pielgrzymce do **Lichenia**. Odbywają się kolejno: przemarsz Pocztów Sztandarowych do Bazyliki Wielkiej, uroczysta Msza św. oraz Droga Krzyżowa. Ważną częścią pielgrzymki jest Apel Poległych przed Pomnikiem – Monumentem Pamięci Sybiraków (znajduje się on po lewej stronie przy wejściu do Bazyliki).

16 czerwca 2005 roku udział w pielgrzymce do Lichenia.

W 1992 roku do Związku Sybiraków należało 86680 członków zrzeszonych w 54 Oddziałach i 462 kolach terenowych.

Poczty Sztandarowe wchodzące do Bazyliki.

Poczet sztandarowy w składzie:

Henryk Przeczewski

Tadeusz Biernat

Henryk Wiśniewski

ZARZĄD KOŁA ZS W GRUDZIĄDZU

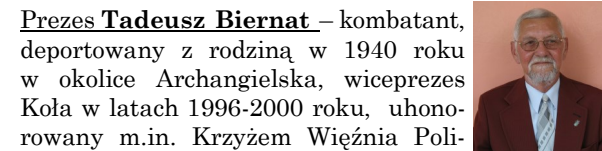
Inicjatorką odrodzenia tradycji Związku Sybiraków była Irena Głowacka z domu Dolińska. To ona i 21 założycieli doprowadziło do reaktywowania Związku. W czerwcu 1988 roku został złożony wniosek do prezydenta Warszawy w sprawie jego rejestracji, a 17 grudnia 1988r. Związek został zarejestrowany.

W 1992 roku do Związku Sybiraków należało 86680 członków zrzeszonych w 54 Oddziałach i 462 kolach terenowych.

9 grudnia 1989 roku założono Koło Związku Sybiraków w Grudziądzu. Założycielem i pierwszym prezesem był Józef Daniel, drugim prezesem był Józef Radtke (śp.), trzecim Henryk Szczepaniak. Koło liczyło na początku 342 członków, jednak ich liczba w sposób naturalny systematycznie malała.

W bieżącym roku liczba członków Koła wynosi 135.

Obecnym prezesem (od 16 lutego 2005 roku) jest Tadeusz Biernat.

Prezes Tadeusz Biernat – kombatant, deportowany z rodziną w 1940 roku w okolice Archangielska, wiceprezes Koła w latach 1996-2000 roku, uhonorowany m.in. Krzyżem Więźnia Politycznego, Srebrnym Krzyżem Zasługi oraz Orderem Przelanej Krwi za Ojczyznę.

Wiceprezes Henryk Wiśniewski – kombatant, deportowany do pracy przymusowej do obozu Andżerka rejon Krasnojarski w 1945 roku; odznaczony m.in. Krzyżem Zesłańców Sybiru, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Honorową Odznaką Sybiraków; opiekun Miejsc Pamięci Narodowej.

Sekretarz Irena Madejska – córka Sybiraka Józefa Szczypkowskiego, do Związku Sybiraków jako członek honorowy wstąpiła w 2001 roku, otrzymała Srebrny Medal za Zasługi dla Obronności Kraju, Honorowa Odznaka Sybiraków.

Skarbnik Eugenia Karczewska – żona Sybiraka śp. Jerzego Karczewskiego, wstąpiła do Związku Sybiraków jako honorowy członek, otrzymała Brązowy Krzyż Zasługi oraz m. in. Złotą Odznakę – Zasłużony dla Ubezpieczeń Społecznych, Honorowa Odznaka Sybiraków.

Kronikarz Eugenia Dziemiańczuk – Sybiraczka, kombatantka, przebywała 6 lat w Semipalatyńsku; odznaczona m.in. Krzyżem Zesłańców Sybiru, Honorowym Krzyżem Sybiru.

Członek Komisji Rewizyjnej Edward Witkowski - Sybirak deportowany do Pietrozowocka, odznaczony Honorową Odznaką Sybiraków.

PAMIĘCI ZMARŁYM I ŻYJĄCYM

Krzyż Zesłańców Sybiru przyznaje się jako wyraz narodowej pamięci o obywatelach polskich deportowanych w latach 1939-1956 na Syberię, do Kazachstanu i północnej Rosji, w hołdzie dla ich męczeństwa oraz wierności ideałom wolności i niepodległości.

Art. 1 Ustawy o ustanowieniu Krzyża Zesłańców Sybiru.

Ustawa określa, że Krzyż Zesłańców Sybiru nadawany jest osobom, które w chwili deportacji posiadały obywatelstwo polskie, oraz dzieciom tych osób, urodzonym na zesłaniu. Krzyż może być również nadany tym osobom, które więzione w łagrach, obozach i miejscach zsyłek jako obywatele polscy, w chwili nadania im Krzyża posiadają obywatelstwo innego państwa.

Krzyż nadawany jest osobom, żyjącym w dniu wejścia w życie ustawy, tj. żyjącym w dniu 1 stycznia 2004 r. Osoba odznaczona otrzymuje nieodpłatnie odznakę nadanej jej Krzyża i legitymację.

Akty prawne dotyczące nadawania Krzyża:

1. Ustawa z 17 października 2003 r. o ustanowieniu Krzyża Zesłańców Sybiru (Dziennik Ustaw nr 225 poz. 2230),
2. Rozporządzenie Prezydenta RP z 12.01.2004 r. w sprawie określenia szczegółowego trybu postępowania w sprawie nadawania Krzyża Zesłańców Sybiru (Dziennik Ustaw nr 13 poz. 112).

Aby otrzymać Krzyż Zesłańców Sybiru należy:

- a. wypełnić wniosek (wzór jest załączony do pobrania w Internecie),
- b. dołączyć do niego kserokopię legitymacji kombatanckiej,
- c. uzyskać potwierdzenie danych zawartych we wniosku przez terytorialnie właściwy Oddział Związku Sybiraków,
- d. złożyć wniosek z załącznikami w Urzędzie ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych w Warszawie.

Członkowie Związku Sybiraków składają wnioski za pośrednictwem zarządu właściwego Oddziału Związku.

Uchwałą Rady Miejskiej w Grudziądzu z dnia 26 września 2001 roku nowopowstałej ulicy na osiedlu Rządź nadano imię „Sybiraków”

Tablica Pamięci Sybiraków na ścianie budynku Spółdzielni Mieszkaniowej „Dom Marzeń” przy ulicy Sybiraków.

Tablicę upamiętniającą wywózkę Polaków na Syberię poświęcił proboszcz parafii p.w. św. Stanisława Biskupa na osiedlu Rządź - ks. kanonik Janusz Majewski w dniu 17 września 2005 roku.

Odślonięcia tablicy dokonali: prezes Spółdzielni „Dom Marzeń” pani Jadwiga Michalska i wiceprezes Koła Sybiraków pan Henryk Wiśniewski.

Wartę honorową pełnili żołnierze kompanii Wojska Polskiego.

Dyrektor Gimnazjum nr 6 w Grudziądzu mgr Bogdan Grodowski, doceniając rangę i znaczenie Związku Sybiraków – uroczystym aktem poświęcenia sztandaru i wbiciem gwoździ pamiątkowych przekazał sztandar ufundowany przez

sponsorów i członków Związku Sybiraków na ręce prezesa Koła Związku Sybiraków pana Henryka Szczepaniaka. Pan dyrektor podkreślił, że sztandar ten ma nawiązywać do szczytnych tradycji patriotycznych wielu pokoleń Polaków i Polek walczących o niepodległość Ojczyzny.

Układ opisowo-graficzny tła sztandaru zaprojektował pan Krzysztof Sabatowski. Pan Henryk Wiśniewski zaproponował zlecenie wykonania sztandaru przez siostry Zakonu Klarysek w Bydgoszczy, drzewiec wykonali zakonnicy z Poznania. Prace nad wykonaniem sztandaru zostały zakończone 24 lutego 2003 roku.

Sztandar Sybiraków został poświęcony w tym samym dniu, co tablica pamiątkowa umieszczona na budynku Gimnazjum nr 6 w Grudziądzu, i w dniu nadania imienia Sybiraków Gimnazjum nr 6, tj. 23 maja 2003 roku.

Od lutego 2004 żywe lekcje patriotyzmu prowadzone przez Sybiraków odbywają się na godzinach wychowawczych w Izbie Pamięci w Gimnazjum nr 6

Św. Rafał Kalinowski - patron Sybiraków, dla Niego również Syberia stała się przymusowym domem

Tablica Pamięci Sybiraków w Gimnazjum nr 6

Uroczystość nadania Krzyża Zesłańców Sybiru odbyła się 9 czerwca 2005 roku w Gimnazjum nr 6 w Grudziądzu.

Wręczenia dokonał wojewoda kujawsko-pomorski Romuald Kosieniak.

Na zdjęciu od lewej:

- Eugenia Dziemiańczuk
- Irena Koczorowska
- Jadwiga Stuligrosz
- Helena Trzpił
- Klara Lewandowska
- Agnieszka Zawierowska
- Izabela Szczepaniak
- Teresa Błaszak

Odnaczeni kolejno:

- Franciszek Jocz
- Tadeusz Rumiński
- Czesław Biernat
- Alfons Zieliński
- Henryk Wiśniewski
- Krzysztof Sabatowski

POSZUKAJ, A ZNAJDZIESZ...

Dziś Sybiracy upamiętniają tamte czasy pomnikami i tablicami pamiątkowymi. Na tych tablicach pojawiają się często nieśmiertelne słowa Adama Mickiewicza:

**„Jeśli zapomnę o nich,
Ty, Boże na niebie,
zapomnij o mnie...”**

Z inicjatywy grudziądzkiego Koła Związku Sybiraków postanowiono wmurować tablicę upamiętniającą losy setek tysięcy Polaków, którzy w latach 1939-1956 zostali zesłani na Syberię.

Inicjatorem i pomysłodawcą wykonania tablicy był mgr Józef Daniel pierwszy prezes Koła Związku Sybiraków w Grudziądzu przy współudziale inż. Stanisława Kosmani - Sybiraka i projektanta tekstu napisu oraz graficznej oprawy.

Model odlewu wykonał nieodpłatnie znany grudziądzki artysta rzeźbiarz mgr Ryszard Kaczor.

Wiceprezes Hydro-Vacuum mgr inż. Andrzej Gronowski wraz z pracownikami wykonali odlew tablicy.

W patriotyczno-religijnej uroczystości odsłonięcia tablicy i poświęcenia jej w dniu 2 kwietnia 1993 roku uczestniczyli przedstawiciele władz samorządowych, oświaty, wojska, szkół i organizacji kombatanckich, Sybiracy z rodzinami, ksiądz biskup Andrzej Suski. Mszę świętą w asyście duchowieństwa dekanatu grudziądzkiego celebrował ordynariusz diecezji toruńskiej ks. biskup Andrzej Suski, który wygłosił homilię i dokonał uroczystego poświęcenia tablicy – symbolu pamięci Sybiraków, ich martyrologii i istnienia we współczesnej historii.

*Tablicę upamiętniającą
zesłania i tysiące ofiar, które
w latach 1939-1956 pochłonął
„Sybir” umieszczono w kościele
pod wezwaniem Ojca
Maksymiliana Kolbego na
Osiedlu Strzemięcín
w Grudziądzu.*

**„Naród, który traci pamięć,
traci sumienie”**

Zbigniew Herbert

Inicjatorem budowy Pomnika-Mogily na grudziądzkim cmentarzu był ks. prałat Henryk Kujaczyński - kapelan Sybiraków. Ówczesny prezes Koła Związku Sybiraków Józef Radtke i inż. Stanisław Kosmania wystąpili w imieniu Sybiraków do Urzędu Miasta w Grudziądzu z wnioskiem o wydanie zezwolenia na umieszczenie Pomnika - Mogily w ciągu mogił pamiątkowych na cmentarzu w Grudziądzu. W dniu 17 września 1997 roku w 58 rocznicę wkroczenia Armii Sowieckiej do Polski na cmentarzu w Grudziądzu odbyła się uroczystość odsłonięcia i poświęcenia Pomnika - Mogily ku czci Polaków pomordowanych i zmarłych w latach 1939-1956 na terenie byłego Związku Sowieckiego.

Pomnik - Mogilę poświęcił ks. infułat Tadeusz Nowicki, a odsłonięcia dokonał Józef Radtke.

Opiekę nad mogiłą przejęła Szkoła Podstawowa nr 21 w Grudziądzu im. Rotmistrza Witolda Pileckiego.